

ARMAND DE QUATREFAGES.

In de *Neue Freie Presse* geeft CARL VOGT een zoo waardeerend, zoo naar het leven geteekend beeld van DARWIN's — en ook zijnen — hardnekkigen, onlangs verscheiden tegenstander, dat wij meenen niet beter te kunnen doen dan er hier, als een zijner waardig aandenken, een reproductie van te leveren.

» Wij zullen met elkaar schermutselen tot aan 't eind van ons leven, » wat evenwel niet zoo heel lang meer kan duren, daar wij beiden al » mooi oud zijn geworden. Maar dat neemt niet weg, dat wij toch trouwe » vrienden zullen blijven, zooals wij het nu al bijna vijftig jaren zijn."

Zoo schreef mij mijn vriend QUATREFAGES, toen hij mij zijn laatste boek overzond; en toen ik hem in October 1891, bij een kort bezoek aan Parijs, in de zitting van de Parijsche Academie voor het laatst zag, vermoedde geen van ons beiden dat een scheiding voor goed zoo kort op handen was. » Komt ge bij mij, en wanneer?" vroeg hij. » Ik weet waarlijk niet", was mijn antwoord, » of ik er gelegenheid toe zal hebben. Mijn tijd hier is zoo bepaald — maar als het eenigzins mogelijk is, dan weet gij." — » Ja, ja, dat weet ik. Maar ik had nog zoo gaarne een uurtje met u gepraat. Hier heb ik niemand meer met wien ik den ouden tijd kan ophalen, toen wij beiden hier huishielden naar hartelust. De meesten van onze kennissen uit dien tijd zijn dood en die nog leven houden er niet van, dat men oude koeien uit de sloot haalt."

Het was namelijk in den herfst van 1844 dat ik ARMAND DE QUATREFAGES leerde kennen. Ik was toen naar Parijs gegaan met tweederlei doel: ik wilde, wat niet moeilijk viel, daar in natuurwetenschap mij oefenen en te gelijk, wat lastiger was, mijn kost verdienen. Door brieven van aanbeveling was ik bij MILNE-EDWARDS,

den beroemden zoöloog, geïntroduceerd en door vrienden uit den Elzas, die ik tijdens mijn vlucht, in 1835, te Straatsburg had leeren kennen, was ik met ARAGO en LOUIS BLANC in kennis gebracht. Dat hielp mij voort in de wetenschappelijke wereld, te meer daar de zorg voor mijn onderhoud mij niet aan vaste uren bond. Want de *Augsburgsche Zeitung* had mij opgedragen, haar wekelijks op de hoogte te houden van het verhandelde in de zittingen der Académie des Sciences, en van wat er verder belangrijks op wetenschappelijk gebied te Parijs mocht voorvallen. Daardoor kon ik voor de behoeften des lichaams zorgen. Ik had toch voor honderd francs in de maand in de nabijheid van den Jardin des Plantes — in de nu verdwenen Rue Coppeau — kost en inwoning in twee kamers en een voorkamer, die vroeger door JOHANNES MÜLLER, den Berlijnschen physioloog, bewoond waren. Parijs was toen nog een goedkoope stad.

Ik was door iedereen met voorkomendheid en vriendelijkheid ontvangen. LAURILLARD, de medewerker van CUVIER, had mij beschikking gegeven over zijn kabinet in de verzameling voor vergelijkende anatomie van het museum. Daar kon ik werken naar hartelust en liet ik me zelfs niet storen door een buffel, die, vlak onder mijn venster, met de grootste hardnekkigheid met zijn kop een plank rameide, die hem scheen te ergeren. Had het beest dezelfde krachtsinspanning aangewend tegen het staketsel, dat de voor hem beschikbare ruimte afscheidde van het overige der menagerie, dan zou hij het dadelijk onderst boven hebben geworpen — maar neen, het was juist die plank, die 't ontgelden moest. »Dat doet hij nu al een jaar lang'', zei spottend LAURILLARD. Hij bemerkt niet dat men er een nieuwe plank inzet, als hij de oude tot splinters heeft gebaukt. Nu, als ge hier nog lang blijft, dan zult ge bemerken dat hier een menigte buffels zijn, al zijn ze niet in de menagerie opgesloten, die maar altijd door met hunne dikke koppen tegen dezelfde plank loopen."

Bij het naderen van den winter organiseerde MILNE-EDWARDS, die kort bij den plantentuin woonde, wekelijksche soirées, die vooral de jongeren in de wetenschap aantrokken. Hij stond toen aan het hoofd van een groote onderneming: de uitgave van CUVIER's *le Règne Animal* met tal van gekleurde platen, die in twintig groote octavo-deelen bij MANON is verschenen. De meeste jonge zoölogen, die bij MILNE-EDWARDS aan huis kwamen, trokken uit het werkzaam deel, dat zij aan deze uitgave namen, een groot gedeelte van hun inkomen. Allen waren het voortreffelijke teekenaars, artistiek van opvatting, vlug van hand,

scherp van blik. Op de tafels in het salon, waar men bijeenkwam, lag altijd papier en potlood. Men discussieerde onder een kopje thee (in Parijs toen een zeldzaamheid, maar MILNE-EDWARDS was van geboorte een Engelschman) dikwijls tot laat in den nacht en, als het debat geen zuiver theoretische beschouwingen betrof, helderde men met snel ontworpen schetsen op wat men bewijzen wilde. Hoogst verrassend was voor mij die ontwikkeling in de kunst van mijne jonge broeders in de wetenschap. De Duitsche zoölogen van dien tijd waren meest allen van huis uit geneeskundigen en konden, op enkele uitzonderingen na, niet teekenen. AGASSIZ, met wien ik vijf jaren te Neuenburg doorbracht, was aan Duitsche universiteiten gevormd en kon zonder zijn teekenaar DINKEL niet leven. Met taaie volharding verkreeg ik eenige vaardigheid — maar wat stond ik ver beneden QUATREFAGES, DOYÈRE, BLANCHARD, LACAZE-DUTHIERS en hoe ze alle heetten, die in MILNE-EDWARDS zelf een groot kunstenaar vereerden. De oorspronkelijke teekeningen van de platen van CUVIER's boek werden ter tafel gebracht, besproken, gecritiseerd. Ieder had zijn eigen techniek en wist daardoor den anderen aanschouwelijk voor te stellen, wat hij wilde weergeven.

QUATREFAGES was toen juist teruggekomen van een vrij lange excursie naar de Chausey-eilanden en had niet alleen wonderbaarlijke teekeningen en studiën, maar ook wonderbaarlijke dieren meegebracht, die hij in met zeewater gevulde glazen in het leven hield en die, naarmate zij zwarigheden ondervonden om zoo voortteleven, stukken afwierpen van hun lang, doorschijnend lichaam, tot er van hen niets anders overbleef dan de mondring en de dien omgevende bosjes van voelers. Die synapten, die thans zoo algemeen bekend zijn, schenen ons toen al zeer wonderlijke wezens!

In dien tijd was ARMAND DE QUATREFAGES een rijzige, krachtige dertiger, met bruine lokken om hals en slapen, maar met een veelbelovend kaal voorhoofd. Toen toch gold een maneschijntje voor een aanbevelingsbrief, vooral van jonge geleerden: de met strenge studie bij lamplicht slapeloos doorgebrachte nachten, zoo meende men, werkten nadeelig op den groei van het haar. DOYÈRE, die prachtig zwart haar en blauwe oogen had, beklagde zich over zijn overvloedigen haardos en voorspelde dat ook ik het in Frankrijk nooit ver zou brengen, wat ik trouwens niet beoogde. »Zoo'n vierkante schedel met een woud daarop als gij hebt, is bij een ministerie geen aanbeveling; ik weet dat bij ondervinding.»

QUATREFAGES was de eenige edelman in dezen jeugdigen kring; en daar men onder den burgerkoning LOUIS PHILIPPE vooral zijn best deed goed burgerlijk te zijn, moest hij daarover nog al eens wat hooren. Men kan dien naam zoowat vertalen door »van Vierbeuken»; maar als dan iemand onderstelde, dat die naam wel eenigszins wees op zijn afkomst van een voorvader op wiens goedje vier beuken groeiden, lachte hij en zei: »Dat is wel mogelijk! Jammer maar dat hij mij zelfs die boomen niet heeft nagelaten; ik zou ze direkt laten vellen om er mijn kachel mee te stoken.»

MILNE-EDWARDS had terecht ingezien, dat de zee een onuitputtelijke bron van vondsten was, die tot nog toe maar al te zeer was veronachtzaamd. Voortdurend was hij bezig met plannen voor groote onderzoekings-tochten naar de koraalzeeën, voor een langdurig verblijf in de overzeesche koloniën; steeds wekte hij zijne jonge vrienden op tot tochten in de vacantiën langs Frankrijks stranden. Onvermoeid was hij, waar het gold subsidiën voor zulke tochten te verschaffen of berichten intewinnen omtrent die gedeelten van de kust, waar men op rijken buit kon hopen en goedkoop kon leven. Want de meesten hadden destijds te veel om te sterven en te weinig om te leven; zoo verdiende een assistent aan het laboratorium van BLAINVILLE, die dagelijks van 's morgens tien tot 's namiddags vier uur moest arbeiden, 400 francs in het jaar! Toen ik na lang beraad dan ook besloot om op eigen kosten den zomer te St. Malo te gaan doorbrengen, was MILNE-EDWARDS van vreugde buiten zich zelf en be-laadde hij mij met zooveel wetenschappelijke bagage uit zijn laboratorium, dat ik zeker zwaar overgewicht aan de diligence had moeten betalen, als mijn reisgezel en ik niet sommige ijzeren staven met ons op den bok hadden genomen, voorgevende dat het parapluies waren.

Daar QUATREFAGES kort bij mij, in de Rue St. Etienne-du-Mont, woonde, zagen wij in de drie jaren, die ik te Parijs doorbracht, elkander schier dagelijks. Hij stamde af van een familie van Hugenenoten uit zuidelijk Frankrijk en was korten tijd professor geweest bij de faculteit van Toulouse; maar inziende, dat hij in een provinciestad niet kon vooruitkomen, had hij spoedig zijn ontslag gevraagd en zich naar Parijs begeven, waar hij zich innig aansloot bij MILNE-EDWARDS. Evenals alle lieden uit zuidelijk Frankrijk verstond hij alleen romaansche talen en, hoewel hij in Straatsburg had gestudeerd en gepromoveerd was, sprak hij geen stom woord Duitsch. Hij werkte vlijtig met het mikroskoop, een instrument waarmede de toenmalige Fran-

schen al zeer weinig vertrouwd waren en daarbij stootte hij voortdurend op Duitsche, voor hem en zijne omgeving volkomen onverstaaubare, wetenschappelijke studiën. Hier kon ik hem helpen, en ik deed dat des te liever, omdat hij in alle opzichten voor mij de bereidwilligheid zelve was. Inderdaad was »welwillendheid" de hoofdtrek van zijn karakter; moest hij gevoelens bestrijden, die tegen de zijne indruischten, dan deed hij dit steeds op zoo beleefde wijze, dat men nooit boos op hem kon worden. Daar iedereen van hem hield en hij, gesteund door machtige coryfeën der wetenschap, zelf met onverstoorbaren ijver wetenschappelijke resultaten leverde, beklom hij snel den steilen ladder, die opvoert naar een hoogleeraars-plaats aan den plantentuin en naar een zetel in de Academie der Wetenschappen. Als een geleerde te Parijs zich niet met de politiek wil bemoeien, kan hij meer dan dat niet verlangen. QUATREFAGES vergenoegde zich er mede een van de meest invloedrijke mannen te zijn in de wetenschappelijke kringen van Parijs, wien men met eerbewijzen overlaadde.

Aanvankelijk hield hij zich bezig met het onderzoeken van zeedieren; maar weldra trok de anthropologie zijne aandacht en aan haar wijdde hij onafgebroken de laatste dertig jaren van zijn leven. Met BROCA richtte hij de *Société d'anthropologie* op; op alle internationale congressen, aan zijn lievelings-studie verwant, speelde hij een hoofdrol. Eerst jaren na onze eerste kennismaking bemerkte ik, dat hij een ijverig protestant was; maar welke zijne politieke sympathieën waren, daar ben ik nooit achter gekomen. In die wetenschappelijke kringen sprak men noch over religie, noch over politiek: legitimisten, orleanisten en republikeinen gingen op vriendschappelijke wijze met elkander om. De verdienste werd geëerd, waar die ook werd gevonden; men koesterde niet minder hoogachting voor den republikein ARAGO dan voor den legitimist ELIE DE BEAUMONT of voor den orleanist BROGNIART. Trof men elkander aan op politiek terrein, dan zeker bestreed ieder zijn tegenstander; maar dat had volstrekt geen invloed op de onderlinge wetenschappelijke verhouding.

Men kan niet zeggen, dat QUATREFAGES een baanbreker is geweest in de wetenschap; maar behalve zijne buitengewone verdiensten als onderzoeker, ten minste voor zooverre de methode van onderzoek, die hij opvolgde, hem geen steenen in den weg legde, bezat hij daarenboven een onmiskenbaar letterkundig talent. De *Revue des deux Mondes*, die vooral in die dagen voor onfeilbaar gold op het gebied van de

pen, opende hem hare kolommen; eenige van zijn meest populaire boeken, bijvoorbeeld zijn: *Souvenirs d'un naturaliste*, worden voor modellen gehouden. Een eenvoudige, heldere stijl, zonder pompeuse overdrijving, een geleidelijke ontwikkeling van de behandelde stof kenmerkten deze werken. Maar nooit is het hem gelukt, hoe gaarne hij dit ook zou gewild hebben, nieuwe gezichtspunten te openen of algemeene theorieën ingang te doen vinden.

In den tijd toen wij met elkander omgingen, had hij veel beweging gemaakt met een theorie, die men het *Phlebenterisme* noemde. Volgens deze zou bij vele dieren, zooals wormen en weekdieren, de rol van het bloedvaatstelsel daardoor worden vervangen, dat zich het darmkanaal door het lichaam vertakt en zodoende onmiddellijk de voedings-sappen naar de weefsels voert. Maar QUATREFAGES had *dit* met zoovelen zijner landgenooten gemeen, dat hij een slaaf was van zijn methode. Toenmaals kende men die methoden van onderzoek nog niet, waarbij, door het harden, kleuren en in fijne doorsneden verdeelen der dieren, mikroskopische waarnemingen een hoofdrol spelen; als een diertje ondoorschijnend was trachtte men het, door langzaam samendrukken tusschen twee glasplaatjes, meer doorschijnend te maken. Nu had QUATREFAGES, om bij de weekdieren zijn theorie te bewijzen, een kleine zeeslak uitgekozen, die in volwassen toestand een vertakt darmkanaal heeft, maar bij wier larve, zooals ik aangetoond heb, zich het hart nog niet ontwikkeld heeft. QUATREFAGES drukte het volwassen diertje samen en zag geen hart; maar dit ligt, zooals een ander natuuronderzoeker aantoonde, dicht onder de huid en werd door die samenpersing verlamd, onzichtbaar. Van dezen overweldigenden slag heeft het *Phlebenterisme* zich nooit kunnen herstellen.

En wat hier de methode uitwerkte, dat deden bij de anthropologische beschouwingen de godsdienstige inzichten. QUATREFAGES tobde voortdurend over het darwinisme; maar hij deed dit ten minste in zooverre recht, dat hij het grondig bestudeerde, zoo grondig, dat hij er beter in slaagde de nieuwe leer duidelijk uiteen te zetten dan die te bestrijden. Maar dat de mensch, in plaats van uit een bijzonder soort deeg te zijn gekneed, het product zou zijn van een langzame ontwikkeling, dat wilde er bij hem niet in. Wel kon het aan zijnen in CUVIER's school ontwikkelden onderzoekenden geest niet ontgaan, dat er evenmin lichamelijk als geestelijk een grens tusschen mensch en dier kan getrokken worden zoo scherp, dat een strenge scheiding

daarvan het gevolg moet zijn. Maar, om aan den drang van zijn gemoed te voldoen, moest er toch zoo eene gevonden worden. Het dier meende hij had alles: verstand, overleg, gevoel, maar godsdienstig gevoel miste het. Aan de drie rijken van Linnaeus moest een vierde worden toegevoegd: het menschenrijk, dat door godsdienstzin zich onderscheidde. Alleen de mensch was religieus!

Daarover nu hebben wij menigmaal, zooals hij zich uitdrukte, geschermtseld, zoowel ernstig als schertsend; en het einde van het lied was, dat wij beiden onze meening staande hielden en toch elkander zoo innig genegen waren, als trouwe vrienden dit slechts zijn kunnen, die elkanders zwakheden en gebreken soms nog meer liefhebben dan elkanders goede eigenschappen en dat juist daarom, dat die zwakheden uitvloeisels van de goede eigenschappen zijn.

(*Neue Freie Presse* van 8 Jannari.)

v. d. V.